

Особености на индивидуалното развитие на психиката

Психологията има своя специфика, която произтича от спецификата на нейния обект – човешката психика.

Психиката е една от двете най-общии категории /понятия, познавателни схеми/, които е в състояние да си изгради човекът [1]. Те са:

- вещество /всичко, което съществува, но не е психика/;

- психика /всичко, което съществува, но не е вещество/.

Това означава, че по-общо понятие /категория, познавателна схема/ от психиката няма. Това пък означава, че психиката не може да бъде определена с понятия. Оттук следва, че понятията в цялата психологическа наука не образуват една логична структура /в която по-конкретните понятия се определят чрез по-общите, и съответно следствията логично произтичат от причините/, както е това в естествено-научните дисциплини /например математика, физика, химия, биология/.

Това означава, че в съвременния си вид психологията няма описание на *причините*, поради които съществува и се променя психиката. Съвременната психология представлява описание на определено количество регистрирани /наблюдавани, изследвани/
следствия

от тези причини /които несъмнено съществуват/. Ето защо главните аргументи в подкрепа на един или друг извод в съвременната психология /и в тази книга, в частност/ са понятията “очевидно”, “наблюдава се”, “забелязано е”, “изследванията показват”, “следователно”, и т.н.

Оттук произтича друга особеност на психологията, а именно че едни и същи понятия се

използват с различно значение в различните теоретични схеми и от различните изследователи.

Трета логично следваща особеност на психологията е, че за смисъла на най-общите понятия в нея няма общоприето мнение:

- няма общоприето мнение за смисъла на реалността “психика”;

Илюстрация. Да се опитаме да отговорим на няколко не много сложни въпроса:

В кой момент от живота на човека се появява неговата психика?

В кой момент от живота на човека настъпва неговата психична зрялост?

Когато човек е в безсъзнание /например поради травма/ има ли той в този момент психика?

Когато човек спи без да сънува сънища има ли в този момент психика?

Условният рефлекс част от психиката ли е?

- няма общоприето мнение за смисъла на компонентите и качествата на психиката: съзнание, мислене, емоции, памет.

Илюстрация.

В кой момент от живота на човека се появява неговата памет?

В кой момент от живота на човека се появява неговото съзнание?

Гладът усещане ли е или емоция?

Болката усещане ли е или емоция?

Каква е разликата между “емоция” и “чувство”?

В много езици за различни компоненти на психиката се използва едно и също понятие, или се използват различни понятия за един и същи компонент на психиката. Например в руския език с понятието “чувство” се означава едновременно “усещане” и “емоция”.

Очевидно е, че не е лесно да се опишат промените на нещо, за което не се знае какво представлява и какво представляват неговите компоненти.

Въпреки това хората са забелязали огромен брой връзки между промените в околната среда и промените в човешката психика, както и между промените в едни качества на психиката и други качества на психиката. Тези връзки като цяло представляват описанието на развитието на психиката, т.е. съдържанието на науката “детско-юношеска психология”.

В тази книга не е представена логично построена структура от понятия за психиката и няма отговори на въпроси, които хората си задават от 3000 години.

В нея са представени някои от най-очевидните /и общоприети като такива/ закономерности, свързани с промените в психиката на човека по време на неговия живот, и причините за това.

Понятията се използват в техния възможно най-общоприет смисъл, като стремежът беше за всяко нееднозначно понятие да бъде представено определение, съответстващо в максимална степен на здравия смисъл.

Поради тази причина, много от представените по-нататък понятия не следват логично от представените преди това /т.е. те са “интуитивни”, поради безспорното несъответствие между човешкото знание и заобикалящата го действителност/, което, естествено, не изключва изцяло възможността те да са верни /адекватни/ в някаква степен.

Така или иначе, отговорността за всяко твърдение, за което не е изрично посочена и в съответствие с това поета от други хора, е лична.

Философска същност на промените в психиката.

Поява на материята. Време и пространство. Причина и следствие. Отражение. Съответствие между отражението и отразения обект. Вълнообразен характер на промените на веществото и материалните структури. Резонанс

Вселената се появява в една безкрайно малка точка от пространството и в един безкрайно малък интервал от времето преди 20 милиарда години. Съществуването на Вселената се отразява в човешката психика с понятията “време” и “пространство”, т.е. нея я има.

Преди да се появи Вселената Вселена не е имало. Това означава, че за нея в еднаква степен е валидно както качеството “съществуване” /има я/, така и качеството “не-съществуване” /няма я/, т.е. тя може да съществува, може и да не съществува. В

човешката психика това свойство на Вселената се означава с понятието “*относителност*”. Смисълът на това понятие е, че Вселената съществува точно толкова, колкото и не съществува.

Илюстрация за това качество е фактът, че *ниито една* промяна във Вселената не може да бъде отразена от човешката психика без използване на понятията “безкрайно малък интервал от време” и “безкрайно малък обем от пространството”, т.е. без използване на понятия за обем, който не съществува, и време, което не съществува. Следователно образът на промените във Вселената в човешката психика е различен от начина, по който тя се променя.

Този необясним за човешкото познание факт е забелязан от хората преди повече от 2000 години, и е отразен в притчите на древногръцките философи за “Ахил и стрелата”, и за “костенурката и заяка”.

Смисълът на тези притчи е, че ако течението на времето е *непрекъснато* /каквото се възприема от човешката психика/, стрелата, изстреляна от Ахил, никога не би достигнала доникъде, а един заяк никога не би надбягал една костенурка.

Ако обаче течението на времето е *прекъснато* /което е по-вероятно/, това би означавало, че Вселената ту съществува, ту не съществува в последователни безкрайно малки моменти от време.

Ако течението на времето наистина е прекъснато, това би означавало още, че Вселената не се променя /все пак за безкрайно малък интервал от време тя ще си бъде все една и съща/, и в същото време тя съществува със всички свои качества /все пак в този безкрайно малък интервал от време цялата Вселена я има/.

Или, което е същото, Вселената едновременно съществува във всеки момент от времето и всяка точка от пространството, и не съществува в нито един момент от времето и нито една точка от пространството, т.е. във всеки интервал от времето тя съществува и не съществува, или в крайна сметка съществува точно толкова, колкото не съществува.

Всичко това означава, че човешката психика не може да възприеме всички качества на Вселената, а само някои от тях, т.е. човешкото познание отразява Вселената в някаква степен, т.е. то е *относително*. Т.е. Вселената се променя по различен начин от начина, по който я възприема човешката психика.

Дълбоката същност на психиката е загадка за човешкото познание.

Тя не е вещество, а промяна на вещество. Тъй като е образ на промени, тя е образ на нещо, което *не съществува* в нещо, което *съществува*. Т.е. тя е образ на не-съществуването на веществото в съществуващо вещество /поради вероятния прекъснат характер на времето/.

Поради относителността на адекватния си характер, в човешкото познание няма образ за Вселената преди нейната поява. Отсъствието на образ за някакво качество на Вселената в човешкото познание обаче все още не означава отсъствието на това качество на Вселената.

Вселената се появява и съществува поради равновесието между две всеобщи противодействащи тенденции, еднакви по големина във всеки един момент /да ги наречем “действаща” и “противодействаща”/.

Равновесието между тези две тенденции се възприема от човешката психика като “вещество” /нещо устойчиво, балансирано, нещо което го “има”, нещо съществуващо/.

Степента, в която съществува равновесие между двете тенденции, се възприема от човешката психика като “обем” на “веществото”, т.е. за човешката психика веществото е разположено в пространството.

Поради неизвестна причина големината и на двете тенденции намалява с течение на времето /и като следствие в пространството/, въпреки че във всеки един момент големините им са еднакви /балансирани, уравновесени/.

Намаляването на големината на всеобщите тенденции във времето от своя страна представлява тенденция /тенденция на промяната на съществуващите тенденции/, и от своя страна има противодействаща тенденция, и т.н. Човешката психика възприема промяната на тези тенденции като “сила”, “енергия”.

Тъй като големината на всеобщите тенденции намалява във времето, обемът на веществото се увеличава /Вселената се разширява/.

Например ако поддържахме със срещуположни магнитни полета газ в определен обем, и намалим /или увеличим/ големината на магнитните полета, обемът, който заема газът, ще се увеличи /или намали/.

Веществото е *абсолютно* уравновесено с всички всеобщи тенденции във всеки един момент от времето /това е аргумент за прекъснатия характер на времето, който, изглежда, е по-вероятен/, но е *относително* уравновесено /т.е. неуравновесено/ в последователни моменти /и съвкупност от последователни моменти, т.е. интервали от времето/ поради намаляването на техните големина.

Поради това равновесното състояние /вещество/, съществувало в по-ранен момент, продължава да съществува и в по-късен момент едновременно с нововъзникналото равновесно състояние /вещество/.

Поради това Вселената е изпълнена и представлява съвкупност от равновесните състояния /т.е. веществото/, съществували в предшестващите моменти. По-рано появили се компоненти от веществото съществуват едновременно с по-късно появили се компоненти. /Ако течението на времето беше непрекъснато, това вероятно не би било така, и цялото вещество на Вселената би представлявало празна правилна разширяваща се сфера, т.е. повърхност/.

Обектите, появили се в по-ранен момент от времето, се оказват включени в *структурата* на по-късно появил се от тях обект.

Т.е. големината на всеобщите тенденции намалява в *пространството*, като е по-малка по повърхността на по-късно появили се обекти, отколкото по повърхността на по-рано появили се обекти в неговата структура /т.е. на неговите компоненти/.

По-малката големина на всеобщите тенденции, уравнивяващи веществото в по-късен момен, нарушава равновесието на веществото, съществуващо от по-ранен момент при по-големи уравнивяващи тенденции.

Нарушеното равновесие се изразява в промяна на веществото в още по-късен момент, насочена към уравнивяването му с променилата се големина на уравнивяващите тенденции.

За новото уравнивяване на веществото е необходимо по-малко по големина противодействие от предишните моменти, поради което в неговата структура се появява противодействаща тенденция /"сила"/, съответстваща по големина на разликата между големините, уравнивяващи веществото в различните моменти. По този начин силата /енергията/ *извън* един обект преминава *вътре* в него.

Поради относителността на равновесните състояния във времето /това, че те се променят/ веществото е разположено неравномерно във Вселената, т.е. уравнивесеността на уравнивесените места е с различна степен на уравнивесеност /sorry/, т.е. веществото има *структура*, и тази структура е *прекъсната*. Места, уравнивесени в по-ранни моменти се редуват с места, уравнивесени в по-късни моменти, и в съответствие с това с различна големина на тенденцията към уравнивяване в следващите моменти.

Т.е. компонентите на *един* обект са разположени на *различни* места в пространството.

Тази структура съответства на намаляващата големина във времето на уравнивяващите Вселената тенденции /т.е. разширяването на Вселената и нейните компоненти/, и на прекъснатостта /вероятна/ на времето. Поради това равновесното състояние между двете тенденции в по-ранен момент не може да се промени и

уравновеси

изцяло

с равновесното състояние в по-късен момент, а се променя

частично

/в някаква степен/, и поради това продължава да се променя в следващите моменти.

Поради това, най-вероятно, структурата на веществото е

прекъсната

.

Това означава, че структурата на веществото е разположена на “слоеве”, “енергетични равнища” с увеличаваща се */експоненциално/* големина в пространството в зависимост от поредността си, а веществото на един слой е със сходна степен на уравновесеност. По-късно появилите се “слоеве” са разположени пространствено извън по-рано появилите се слоеве, а по-рано появилите се слоеве са разположени вътре в по-късно появилите се */изграждат ги/*.

В еволюцията на Вселената елементарните частици се появяват преди атомите, които изграждат; атомите преди молекулите, които изграждат; молекулите преди веществото, изградено от тях, и т.н., като всяка следваща структура е изградена от *компоненти* на предходната, които си

въздействат

помежду си.

Пространството, което заема новопоявилният се обект, е по-голямо от всички негови компоненти, взети заедно. В това се изразява свойството на материята да се *интегрира* – всяка по-късно появила се структура да заема по-голям обем пространство от всички свои компоненти. /Поради това атомите са по-големи от елементарните частици, молекулите са по-големи от атомите, и т.н./ Поради това структурата на материята е *прекъсната*, и разположена в пространството на различни равнища /т.е. на “слоеве”/. Между елементарните частици и атома, изграден от тях, няма друго междинно структурно равнище; между атомите и молекулата, която те изграждат, няма друго междинно структурно равнище, и т.н.

Т.е. всяка структура има своя структура, която от своя страна има своя структура, и т.н.

Компонентите на слоевете на веществото, които са по-външни от атомите */започвайки*

от молекулите/, не са сферични, т.е. очевидно са уравновесени не по повърхността си. Логично е да се допусне, че те не са отделни обекти, а част от сферичен слой с неизвестна структура. Ето защо структурата на по-външните слоеве на веществото е неизвестна за човешкото познание /очевидно е разположена в пространство, което е недостъпно за човешкото възприятие, или със степен, неотразена от него/.

По този начин материята има тенденцията да *усложнява* своята структура чрез появата на нови обекти по точно определен начин: като съществуващи вече обекти влизат като компоненти в структурата на новопоявили се обекти.

В човешкото познание усложняването на структурата на материята с течение на времето е отразена във Втория закон на термодинамиката.

В човешката психика образът на неравномерното разположение на материята в пространството и факта на нейната уравновесеност се означава с понятията “материален обект” и “структура на обекта”, “система”.

Усложняването на материалните структури става чрез взаимното въздействие и промяна на един обект върху друг в процеса на тяхното взаимно уравновесяване.

Взаимодействието започва между компонентите от най-външния слой на един обект /по-рано във времето/ и *причинява* като *следствие* взаимодействие между компонентите на по-вътрешния слой /по-късно във времето/, и т.н.

Силата /енергията/ между компонентите на външния слой преминава между компонентите на вътрешния слой в съответствие със своите големина, и противодейства на него. Промяната във вътрешния слой се изразява в това, че той противодейства на оказаното върху него въздействие от външния слой чрез промяна на своята структура с *обратни* по големина на въздействието характеристики във времето и пространството.

Това съответствие означаваме с понятието “*отразяване*”.

Възникналото във вътрешния слой съответствие не е на *сходство* в пространството и времето /на подобие/, а е точно обратно по посока във времето и пространството, тъй като представлява противодействие на въздействалата причина. /Т.е. отразяването на един слой в друг е сходно на негативна фотографска лента: най-светлите места в отражението са най-тъмни в отразения обект; най-“вдлъбнатите” места в един отпечатък са най-“изпъкнали” в отразения обект, и т.н./

Промяната във вътрешния слой /след появата в него на съответствие с външния слой/ от своя страна причинява промяна в още по-вътрешния слой и предизвиква в него съответствие. Този път обаче това съответствие е съответствие на *сходство*, на подобие, тъй като представлява противодействие на противодействието, т.е. характеристиките на новото отразяване са обратни на обратните характеристики на предишното отразяване

[2]

, то е отразяване на отразеното. /Отново най-светлите места във фотографската повърхност съответстват на най-светлите места в заснетия обект./ По този начин промените в най-вътрешния слой във времето и пространството възпроизвеждат /отразяват/ промените в най-външния слой, и т.н.

Т.е. промените в по-рано появили се слоеве на веществото възпроизвеждат промените, предизвикани от промени в по-късно появили се слоеве. Тази особеност на промените на веществото се означава с понятието “интерференция” /”взаимно въздействие”/.

Веществото възпроизвежда в своята структура структурата на друго вещество, като по този начин съществуващото пространство се изпълва с течение на времето от обекти със все по-сходна структура, и това е процес с тенденция към безкрайност по броя на възпроизведените структури за безкрайно малък интервал от време, т.е. *експоненциале* H . /Поради тази причина Вселената е изпълнена с голям брой еднакви елементарни частици, атоми, молекули, и т.н., в това число и с еднакви живи организми/.

Поради това веществото има тенденцията постоянно да *възпроизвежда* своята структура. Слоевете на веществото взаимно се отразяват един друг, като са подобни /сходни/ в някаква степен *през един*

.

Тази степен на сходство се променя в съответствие с броя на взаимните отражения.

Третото отражение е сходно /подобно/ в максимална степен на първото отражение.

Петото отражение е сходно едновременно и на третото, и на първото, т.е. различното между тях, т.е. на това, което е останало еднакво между третото и първото, т.е. на промените, които са настъпили във времето между първото отражение и третото, и т.н. Т.е. всяко следващо отражение е образ както на първото отражение, така и на промените, които са станали по-нататък във времето с него. Т.е. един образ може да бъде не само *отражение* на друг образ, а едновременно на друг образ *и* на промените, които са станали с него в някакъв интервал от време. Т.е. една пространствена структура в един момент от времето може да съответства на много промени във времето станали с друга пространствена структура, или което е същото, на много други други пространствени структури.

В човешката нервна система /която е структура с висока отразителна способност/ тази особеност се изразява в изграждането на *понятия*. Понятието е образ на общото /сходството/ в структурата на обект в различни интервали от време, или което е същото - образ на промените, които са станали с определена структура в определен интервал от време.

Т.е. съвпадението между еднакви по големина противоположни промени на веществото има тенденцията да се възпроизвежда. Броят на възпроизведените отражения е по-голям или по-малък в съответствие с големината на предизвикалата го причина /сила/ и продължителността ѝ на съществуване, като съотношението между тях е с тенденция към безкрайност /*експоненциална тенденция*/, т.е. на по-продължително съществуваща или по-голяма причина съответстват безкрайно повече отражения, отколкото на по-малко продължителна или по-малка по големина причина.

Тази особеност на веществото се означава с понятието *резонанс*.

Всяко отражение на веществото на самото себе си е резонанс, и причинява резонанс, в

това число и резонанс на този резонанс. Поради това новите отражения се появяват все по-бързо /експоненциално/ с тенденция към безкрайно малък интервал от време.

Резонансът от по-външните слоеве на веществото се самоотразява навътре в неговата структура /възпроизвежда от по-вътрешните слоеве/, и обратно, като по този начин се разпространява извън неговата структура между обектите от външните структури.

Резонансът на резонанса /"вторият" резонанс/, протича в по-малко продължителен интервал от време от "първия".

Например ако подаваме усилен звуков вълни от структура, усилваща звуковите вълни, за по-нататъшно усилване от тази структура, се появява явлението "акустичен резонанс" /"микрофония"/. Той съществува докато съществува причината за неговата поява /т.е. подава се електрически ток, т.е. енергия/, или докато някоя от *резониращите* структури престане да съществува /излезе от равновесие, "разруши" се, "претовари" се, с тенденция към безкрайно малък интервал от време/. Резониращите структури са:

- електромагнитните вълни и електронните компоненти, представляващи електромагнитно отражение на акустичните вълни /техният резонанс е електромагнитен резонанс/;

- озвучителното тяло и неговите вълнообразни пространствени промени /техният резонанс е "молекулен резонанс"/;

- въздухът и неговите вълнообразни пространствени промени, "вибрации" /техният резонанс е въздушният резонанс/;

- нервните процеси и нервни структури на възприемащия резонанса индивид /техният резонанс е нервен резонанс/;

- психиката на възприемащия резонанса индивид /техният резонанс е акустичен резонанс, т.е.

психичен
резонанс/.

Счупването на чаша с човешки глас е илюстрация за преминаване на резонанс от една структура в друга структура.

Поради това промените на веществото във времето и пространството имат *вълнообразен* характер /т.е. сходни отражения се редуват с не-сходни отражения/, т.е. веществото “вибрира”. Вселената като цяло е един обект, който също “вибрира”.

Например, ако хвърлим камък в блато всяка следваща промяна на водата /вълна/ е отражение на всяка предишна вълна, като някои от по-късните вълни са по-големи от по-рано образувалите се, представляват отражение не просто на предшестващата вълна, а на съвкупност от няколко предшестващи вълни. Ако причината, предизвикала резонанса, е не по-голяма от хвърлянето на камък, но съществува по-продължително време /например духа вятър/, някои от по-късните вълни освен че са по-големи, се разпространяват и по-бързо, достигат по-ранни вълни и ги изпреварват, разрушавайки тяхната структура.

Резонансът е общовалидно качество за всички равнища на материалните структури.

В човешкото познание има образ за ядрен, атомен, електромагнитен, механичен, химичен резонанс и др.

Да вземем едно огледало, да го обърнем с отразяващата повърхност към друго огледало, да поставим двете огледала успоредно едно на друго, и да погледнем в едно от огледалата. Това, което ще видим, е оптичен резонанс.

Явлението “сврѝхпроводимост” е вид резонанс.

Ядрената бомба представлява ядрен резонанс.

Експоненциалното размножаване на микроорганизмите при наличие на енергия в околната среда, в частност при попадането им в човешки организъм, представлява *биологичен* резонанс.

Експоненциалното размножаване на индивиди от един биологичен вид, при наличие на енергия /"ресурси"/ в околната среда, представлява резонанс.

Ако разположим две помещения едно в друго и едновременно нагриваме и охлаждаме вътрешното, скоро температурата във външното помещение ще започне да се повишава експоненциално, т.е. ще започне *топлинен* резонанс. Този процес в момента протича на цялата планета, като вътрешното помещение са едновременно отопляваните и охлаждадени от хората пространства, а външното помещение е земната атмосфера.
[\[George1\]](#)

Климатът на планетата вече се променя в рамките на живота на едно поколение хора /експоненциално/. Ледовете на земните полюси се топят, в резултат на което равнището на Световния океан непрекъснато се повдига. Всеки ден изчезват десетки /по-вероятно стотици/ биологични видове заедно със своите екологични ниши /броят им намалява експоненциално/. Въздействията на хората върху своята екологична ниша я променят до степен, в която тя вече не е съвместима с тяхната биологична структура.

Биологичният вид "човек" въздейства върху екологичната си ниша по същия начин, както всеки друг биологичен вид, и по-общо както всяка една по-късно появила се структура въздейства върху по-рано появилите се от нея веществени структури, а именно: възпроизвежда своята структура в пространството дотогава, докато има компоненти, от които да извършва това. Илюстрация на този процес е трансформацията на гроздовия сок във вино. Всяко едно естествено ферментирало /натурално/ вино съдържа *не повече* от 10 алкохолни градуса етилов спирт. Това количество на спирта във виното не е случайно. То представлява горната граница /най-високата концентрация в околната среда/, при която е възможно физическото съществуване на биологичния вид, трансформиращ гроздовия сок във вино /винените дрожди/.

Гроздовият сок е естествената околна среда /екологична ниша/ на винените дрожди. Попадайки в своята екологична ниша, дрождите започват да я изпълват със своята структура /да се размножават/, трансформирайки компонентите на околната среда /гроздовия сок/ в индивиди от своя биологичен вид. Като резултат от тези биохимични процеси в околната среда се появяват нови химични вещества, едно от които е етиловият спирт. До момента на достигане на концентрация от 10 алкохолни градуса в околната среда биологичният вид се размножава. След достигане на тази концентрация екологичната ниша става несъвместима с неговото съществуване /"отровна"/, и всички индивиди от конкретната популация загиват. Техните трупове представляват утайката на дъното на бъчвата /бутилката/, в която е протекла ферментацията на гроздовия сок.

Количеството индивиди на биологичния вид "човек" се увеличава експоненциално и очевидно е надхвърлило максималния брой, допускащ все още уравниловени отношения с неговата екологична ниша /околна среда/. Отделните човешки популации, разположени пространствено върху повърхността на планетата, прекратяват самостоятелното си съществуване със самостоятелна структура, и се сливат /като по-големите поглъщат по-малките/, с тенденция към образуване на единна човешка общност с единна структура на цялата планета. Този процес се означава с понятието "глобализация" /преминаване към единна, унитарна социална структура на всички хора на цялата планета, унифициране, уеднаквяване/. Най-значимите поведенчески и пространствени човешки структури /компани и държави/ се сливат /чрез поглъщане/, като стават компонент на единната социална структура. По този начин всеки вид човешко поведение започва да се управлява от само една /единната, глобалната/ социална структура, а следователно централизирано, без въздействията на други социални структури /тъй като такива вече няма/. Тези промени са несъвместими с постигането на сходен резултат от различни групи хора чрез различни видове поведение /"свобода", "конкуренция"/, и с достъп до идеи, различаващи се с нещо от глобалната идеология /"демокрация"/. Художествена илюстрация на този процес е представена в книгата на английския писател Джордж Оруел "1984", а така също в книгите на десетки други английски, американски и руски писатели /т.е. хора, възприемали социалните процеси в човешки общности, съизмерими по численост и територия с цялата планета, а следователно и по тенденцията на социалните процеси върху нея/.

Експоненциалната промяна на околната среда от хората представлява резонанс.

Според преобладаващата част от физиците топлинният резонанс, след като започне, възпроизвежда сам себе си, и в крайна сметка ще причини *топлинната смърт* на Вселената.

Логично е да се предположи, че съществуването на Вселената като цяло /съответно веществото/ представлява отражение на не-Вселената като цяло, и тези отражения са в резонанс.

БИОЛОГИЧНА СЪЩНОСТ НА ПРОМЕНИТЕ В ПСИХИКАТА

Жива вещество. Структура на живите същества. Екологична ниша. Индивид и биологичен вид. □ Същност на детството.

Появата и съществуването на жива материя е точно толкова закономерен етап на промените във Вселената, колкото появата и съществуването на неживата материя /елементарни частици, атоми, молекули, химични вещества/.

Например: в експериментално създадени условия, възпроизвеждащи състоянието на повърхността на Земята преди появата на органични вещества, след кратък интервал от време такива вещества се появяват.

Живата материя /както и всяка друга материя/ възпроизвежда своята структура в пространството, когато се намира в състояние на резонанс с обектите, разположени в него, т.е. тя се *размножава*.

Възпроизвеждайки своята структура в пространството живата материя натрупва в себе си все по-адекватни образи на обекти от околната среда, с които се намира в резонанс /т.е. “ресурсите” за нейното съществуване, съвкупността от които в човешката психика се означава с понятието “*екологична ниша*”/, т.е. отразява все по-адекватно своята екологична ниша, и в съответствие с това я *разширява*

След като разшири максимално своята екологична ниша и я изпълни със своята

структура, живата материя се уравнисява със своята екологична ниша, т.е. образува една структура /обект/. Този обект в човешкото познание се означава с понятието “биологичен вид”.

След като се разшири и уравнисява в пространството, в живата материя престава да постъпва енергия /т.е. “ресурсите” на екологичната ниша са изчерпани/.

В структурата на живата материя обаче /както и в структурата на всяка друга материя/ се намират в уравнисявано съотношение двете всеобщи тенденции, причинили нейната поява. Ако структурата на живата материя се наруши, това равновесие се нарушава, като “действащата” тенденция върху отделните компоненти на нарушената жива структура става по-голяма от противодействащата, т.е. отделя се енергията, която е била включена в уравнисяването /изграждането/ на нарушения жив обект. Тази енергия може да бъде използвана от останалата жива материя за нейното уравнисяване. Т.е. компонентите на една жива материя могат да бъдат включени в структурата на друга жива материя. Т.е. една жива материя може да бъде “ресурс” за изграждането на друга жива материя. Т.е. живата материя представлява сама за себе си екологична ниша.

По този начин започва *еволюцията* на живата материя. Живите обекти, натрупали по-голям брой /и съответно по-адекватни/ отражения на околната среда, разрушават структурата на живи обекти с по-неадекватно отразяване на околната среда, и от компонентите на разрушения обект възпроизвеждат своята структура. По този начин се появяват нови биологични видове, за които по-рано появилите се биологични видове представляват екологична ниша. Т.е. биологичните видове са *надградени* един върху друг върху основата на качеството им един биологичен вид да отразява по-адекватно околната среда от друг биологичен вид.

Нов биологичен вид се появява чрез промяна на част от индивидите от *съществуващ* биологичен вид. Т.е. еволюцията *започва* между индивидите от *един* биологичен вид. Това става чрез процеса съревнование /”конкуренция”/ между индивидите от един биологичен вид за “ресурсите” на екологичната ниша.

Екологичната ниша на растенията е неживата материя.

Екологичната ниша на животните са растенията и неживата материя.

Екологичната ниша на хищниците са не-хищниците, и неживата материя.

Екологичната ниша на човека са други хора, хищниците, нехищниците и неживата материя.

Същността на съревнованието между индивидите от един биологичен вид е усвояване на ограничените ресурси на екологичната ниша преди усвояването им от друг индивид от този биологичен вид. Това означава, че тези ресурси се усвояват от индивид, който по-добре отразява околната среда. Т.е. съревнованието между индивидите е съревнование за по-адекватно отразяване на околната среда. Т.е. отразяването на околната среда е същността на промените в живата материя и еволюцията. Индивидите от един биологичен вид са силно значим компонент от екологичната ниша, тъй като от тяхното наличие и поведение зависи пряко наличието на “ресурсите” в екологичната ниша. Ето защо отразяването на другите индивиди има силно значение за приспособяването на отделния индивид, и в съответствие с това въздействието върху тяхната психика. Съревнованието между индивидите в групата се осъществява върху основата на *относителната разлика* между възможностите за отразяване на психиката на отделните индивиди. В частност един от начините за постигане на успех в съревнованието с други индивиди е *създаването* на такава разлика от един индивид в психиката на друг индивид. Един от начините за това е създаване на неадекватен /изкривен/ образ от един индивид в психиката на друг индивид. Този начин за постигане на предимство в съревнованието с други индивиди има силен приспособителен ефект, и поради това се среща във всички периоди и равнища на еволюцията на живите същества с нервна система и без нервна система.

Например “защитният”, “застрашителният” външен вид, звуци и поведение на насекомите, рибите, земноводните, птиците и бозайниците създават неадекватен /изкривен/ образ в психиката на други индивиди.

Тъй като компоненти на околната среда са други индивиди, които от своя страна отразяват отразяващите ги индивиди, развитието на отразяващите структури на биологичните видове придобива експоненциален характер, т.е. еволюцията представлява *биологичен резонанс*.

Новите биологични видове започват да се появяват все по-бързо, да стават все по-променливи, и да съществуват все по-кратко.

Човекът е един от последните появили се биологични видове, и очевидно с най-бързо променяща се структура /за един и същи брой поколения/.

Все по-адекватното отразяване на околната среда е същността на промените в живата материя.

Живата материя на Земята води началото си от една молекула /поради това е единна/.

Структурата на първоначалните индивиди е представлявала една молекула /и днес съществува такава жива материя – това са вирусите/, която *пряко* е възпроизвеждала своята структура в пространството.

Колкото по-голяма е молекулата и колкото повече компоненти има в структурата си, толкова повече компоненти от околната среда могат да бъдат отразени в нея.

Затова първоначалната еволюция на живата материя е по посока увеличаване големината и компонентите на молекулите, представляващи живите индивиди.

Структурата на една молекула обаче може да възпроизведе в себе си /да отрази/ околната среда само до определена степен, ограничена от броя на компонентите и големината на молекулата, които от своя страна са ограничени от физическите условия върху повърхността на Земята.

Увеличаването на степента на отразяване на околната среда може да се осъществи само ако отразяващата структура е с размери, по-големи от една молекула, т.е. ако структурата е изградена от много молекули.

Ето защо първоначалните биологични видове, състоящи се само от една молекула, започват да увеличават своята структура чрез добавяне към нея на други молекули от околната среда /"обвивка"/, с които образуват нова структура с по-големи възможности за отразяване.

Тези добавени молекули обаче са с *различна* структура от молекулата, към която са добавени. Ако първоначалната молекула е уравновесена с цялата околна среда /представлява самостоятелен жив организъм/, добавените молекули са уравновесени с неживите обекти в околната среда /не представляват самостоятелен жив организъм/.

Цялостният обект от два вида молекули започва да отразява по-адекватно цялостната околна среда с две равнища на отразяване. Добавените външни молекули отразяват предимно по-близките предшестващи промени /"вълни"/, с които са по-уравновесени, а първоначалната молекула започва да отразява предимно цялостни съвкупности от по-отдалечени промени /"вълни"/, с които е по-уравновесена.

Това става, като първоначалната молекула не отразява пряко предшестващите промени, а отразява отражението на тези промени в по-късно добавените молекули, т.е. осъществява по-висока степен на резонанс с цялостната околна среда.

В резултат на това първоначалната молекула отразява структурата на цялостния обект, на който е компонент, и възпроизвежда тази цялостна структура в екологичната ниша.

Приблизително по този начин е възможно да са се появили едноклетъчните живи организми.

Структурата на едноклетъчните организми обаче има ограничени възможности за добавяне на нови равнища на отражение, които еволюцията изисква, т.е. отразяване на по-голям брой *предшестващи* промени в околната среда.

Това е така, защото промените във външната структура, настъпили в резултат на по-рано отразени обекти от околната среда, променят образа, появил се във външната структура в резултат на по-късно отразени обекти от околната среда. /Т.е. *един и същи обект* от околната среда получава *различни* отражения в структурата на клетката в различни моменти от времето, в зависимост от отразените вече от клетката въздействия в предшестващи моменти/. Очевидно адекватността на този вид отразяване не е висока.

Адекватността на отразяване би била много по-висока, ако образът на *един и същи обект* е винаги е *дин и същ*.

Това е възможно да се осъществи само ако възприемащата структура на живата материя е винаги *една и съща*, независимо от отразените в предишни моменти въздействия .

Това е възможно да се осъществи, ако винаги се поддържа едно и също състояние на живия организъм.

Очевидно едно и също състояние на индивида не може да се поддържа в продължителен интервал от време.

Едно и също състояние на индивида обаче може да се поддържа /да се възпроизвежда/ през определени непродължителни интервали от време.

Ето защо в процеса на еволюцията едноклетъчните организми започват през неголеми интервали от време да изграждат структури от много клетки, осъществяващи отражението на околната среда, които последователно заменят. /Във всяка клетка на многоклетъчната структура съществува биохимичен механизъм, ограничаващ съществуването ѝ само за определен интервал от време, с изключение на клетките, възпроизвеждащи индивида и програмата, по който той е изграден./

Приблизително по този начин е възможно да са се появили многоклетъчните живи организми.

Изграждането на многоклетъчен индивид по програма, оптимизирана от голям брой предшестваша поколения, предоставя по-големи възможности за отразяване на околната среда и установяване на равновесие с нея.

В частност е възможно да се изградят отделни структури за отразяване на околната среда с много равнища и установяване на равновесие с нея, и структури, които осъществяват тяхното функциониране.

Структурата, която отразява околната среда в многоклетъчните организми, е нервната система.

Нервната система се появява с появата на многоклетъчни живи организми.

Психиката се появява с появата на нервна система, и е промяната, която става с нервната система.

За да съществува индивидът, неговата телесна структура трябва да съответства на структурата на неговата околна среда /т.е. да ги отразява, да бъде техен образ/, и да е уравновесена с тях /т.е. да противодейства на тях без да се променя и нарушава за времето на съществуване на индивида/.

Ако структурата на индивида не е образ /второ отражение/ и не е уравновесена с компонентите на околната среда, то тя също ще съответства на тях, но като първо отражение /с обратни във времето и пространството показатели/. Това означава, че такава структура би се променяла по време на индивидуалния живот в съответствие с промяната на големината на обектите от околната среда с най-голям приспособителен смисъл, т.е. не би била същата, и следователно не би уравновесявала по един и същи начин индивида за цялото време на индивидуалния му живот с едни и същи компоненти на околната среда. Структурата на индивида обаче трябва да бъде относително постоянна за времето на индивидуалния живот, за да осигури взаимодействието му с относително постоянни компоненти на околната среда.

Ето защо, за да бъде структурата на индивида уравновесена във времето и пространството с компонентите на околната среда, тя трябва да бъде изградена *преди* началото на уравновесяването на индивида със съответния компонент.

Структурата на индивида е уравновесена с различни свои подструктури към различното време на съществуване на компонентите от околната среда.

Например костите и мускулите на индивида го уравновесяват със земното притегляне и физическата повърхност на екологичната ниша /т.е. най-постоянно съществуващите компоненти на екологичната ниша/. Ето защо при всички биологични видове с относително голямо тегло на индивидите съществува първоначален период, когато костната и мускулна системи трябва да се изградят *преди* въздействието на земното притегляне върху изгражданите структури. Т.е. за времето на изграждане на тези структури земното притегляне не трябва да оказва въздействие върху тях. Този период съответства на вътрешноутробното развитие при бозайниците и развитието в яйце при останалите гръбначни. През този период земното притегляне се уравновесява от противодействащата му сила на потопения в течност изграждащ се индивид и не променя изграждащите се структури, предназначени да му противодействат. Ето защо развитието на биологичните видове с големи клетъчни структури преминава през два *периода*

: вътрешноутробен и извънутробен.

Зъбите и храносмилателната система на индивида са образ на съответен компонент от екологичната ниша /храната/, и го уравновесяват с нея, но трябва да са изградени *преди* началото на процеса на хранене.

Кожата е образ на температурата и слънчевата радиация, и трябва да бъде изградена *преди* тяхното въздействие върху индивида.

Колкото по-постоянен /каквото и да означава това/ е компонентът от околната среда, към който трябва да бъде уравновесен изграждащият се индивид, толкова по-устойчиво е фиксиран той в генетичната програма за неговото изграждане.

Тази закономерност е валидна както за най-постоянните, така и за най-непостоянните, променливи и динамични промени в околната среда. Структурата, която уравновесява индивида с по-малко постоянните компоненти от околната среда, е нервната система.

Между най-непостоянните компоненти от околната среда обаче също има “по-малко непостоянни” и “повече непостоянни”. Ето защо структурата на нервната система, която уравновесява индивида с тях, трябва да бъде изградена *преди* началото на този процес, и то в различни периоди от индивидуалното развитие към различните по “постоянност” компоненти.

Ето защо структурата на нервната система се изгражда на *периоди*, *предшестващи* началото на въздействието на съответния обект върху индивида.

Ето защо детството съществува като *период* в индивидуалния живот: неговият еволюционен смисъл е изграждането на структури на нервната система /съответно психични качества/ за взаимодействие с обекти *преди* началото на взаимодействието с тези обекти.

Това означава, че тези обекти трябва най-напред да бъдат отразени, *след което* да се изгради конкретно поведение, съответстващо на тях. Поради тази причина /най-вероятно/ периодите в детството се редуват: в един период се отразяват обекти от околната среда /без да се взаимодействат с тях/, а в следващия период се изгражда съответстващо на тези обекти поведение. Поради това в някои от периодите от развитието на човешкото дете то е по-склонно да възприема обекти от околната среда, а в непосредствено следващите периоди да изгражда поведение, съответстващо на

възприетите в предшестващия период обекти. И тъй като периодите в развитието на детската психика са много, то очевидно във всеки период едновременно са представени и двата процеса: 1. Изграждане на поведение, съответстващо на степента на отразените обекти през предишния период, и 2. Отразяване на обектите, към които ще се изгради поведение в следващия период.

Това означава, че за *един и същи* период /интервал/ от детството протичат *едновременно* два главни психични процеса: 1. отразяване на някакви обекти, и 2. изграждане на поведение, съответстващо на някакви отразени преди това обекти.

Това означава, че поведението и познанието се извършват с *различни* структури на обектите от околната среда. Поведението се извършва с вече отразени свойства на обектите познати от предшестващия период, а познанието е насочено към свойства на обектите, върху които детето не въздейства.

Това означава, че опознаването на свойства на обектите, върху които детето не въздейства, се извършва *в рамките на процеса* на изграждане на поведение, съответстващо на вече познати от предишния период техни свойства. /Очевидно детето не може до обяд да извършва поведение, а след обяд да наблюдава нещо/. Т.е. детето въздейства върху известни свойства на обектите, в същото време наблюдавайки /опознавайки/ техни неизвестни свойства.

Тази особеност на детското поведение /да опознава *нещо*, въздействайки върху *друго нещо* / приема формата на факта, че изграждайки адекватно /реално/ поведението си към *едни* свойства на обектите, детето се стреми да възприеме *други* техни свойства /"експериментира" с тях/, за които няма адекватно изградено поведение. Тази особеност на детското поведение се означава с понятието "игра". С появата на съзнанието през третата година от живота детето започва да *осъзнава* тази особеност на своето поведение. Това осъзнаване има формата на факта, че детето *знае*, че не извършва с предметите съответстващото на тях реално /адекватно/ поведение /знае, че играта е нещо "наужким"/.

Фактът, че във всеки период от детството се изгражда поведение, съответстващо на някакъв “тип” обекти, дава основание на много психолози да смятат, че детството представлява процес на редуващи се периоди от изграждане на някакво поведение, т.е. за всеки период от детството съществува някакво “типично” поведение, т.е. някаква “дейност” /поведение/ се осъществява с предимство пред други дейности, т.е. за всеки период съществува “типична”, “водеща” дейност. Наблюдавайки поведението на детето, това наистина е така /тъй като то си изгражда поведение съответстващо на отразените в предшестващия период обекти/, но изхождайки от предпоставката, че в същия този период детето отразява друг “тип” обекти /съответстващото на които поведение предстои да бъде изградено през следващия “период”/, очевидно развитието на психиката не може да бъде описано единствено чрез най-“типичното” поведение /което представлява само една част от промяната на психиката в един период/. Към тази очевидно съществуваща част от промяната на психиката би трябвало да се добави и не толкова очевидната /но не по-малко значима/ част от промени, изразяваща се в отразяването /възприемането с предимство/ на компоненти от околната среда, към които предстои да бъде изградено поведение в следващия период от детството.

Тъй като човешката нервна система е структура с много равнища на отражение, тя отразява обектите от околната среда също с много равнища на отражение и изгражда структура на съответстващото поведение на степени /равнища/ в съответствие с равнищата в структурата на обекта. Поради това и периодите на детството при човека са много. Възприемането на обектите от околната среда и изграждането на поведение, съответстващо на тях, започва не с отражение на целите конкретни обекти, а с отражение само на техните най-общи /“фундаментални”, базови/ сходства, като в следващите периоди се отразяват и изграждат по-малко общи /и съответно по-конкретни/ равнища /в съответствие със големините им в конкретната околна среда/ в структурите на образите на същите обекти и образите на поведението, съответстващо на тях. Поради това детството на човека е най-продължително /като съотношение във времето към периода след детството/.

Тъй като приспособителното поведение към конкретен обект не може да бъде изградено докато не бъде изградено неговото последно /най-конкретно/ равнище, през целия период на детството възрастните индивиди управляват /организируют/ възприемането на обектите от околната среда и изграждането на поведението: допускат тяхното отразяване, но не допускат реално взаимодействие между тях и детето. Т.е. цялото детство представлява *един* период в индивидуалния живот, в околна среда, организирана от възрастни индивиди. Оцеляването на детето в този период не зависи от изграждащите се в него качества, и последните имат възможността да се изградят по програмата, фиксирана в генетичния код на индивида, и насочвана от възрастните индивиди.

ПРИСПОСОБИТЕЛЕН СМИСЪЛ НА ПРОМЕНИТЕ В ПСИХИКАТА

Отражение на психиката в психиката.

Същността на психиката може да се изрази с понятията отражение на уравнивяването на индивида с околната страна.

Веществената структура, която уравнивява индивида с околната среда, е нервната система.

В съответствие с това в нея има няколко типа психични отражения /със съответстващите им нервни структури/:

1. Отражения на обекти от околната среда, които е възприел и възприема *индивидът* за времето на своето съществуване. Психичните образи на тези отражения са обектите от околната среда.

Забележка: образите на поведението, осъществявано от индивида, се изграждат върху основата на кинестетичните, кожните и вестибуларните възприятия върху основата на центростремителните нервни процеси, и са външни за нервната система /идват извън нея/. От тази гледна точка нервната система интерпретира психичните образи на извършваното от индивида поведение като образи на обекти от околната среда. За да бъде по-нагледен този нетрадиционен възглед, да приемем, че човек може да променя своите ръце и крака така, както и предметите в жилището си.

2. Отражения на промените на физиологичното състояние на индивида /в това число и нервната система/, които са възприемали *много предшестваци индивиди* /поколения/ за времето на своето съществуване. Тези отражения се изграждат по време на еволюцията, и техните съответстващи нервни структури се появяват в нервната система по време на индивидуалния живот с последователност, съответстваща на програмата,

по която е изградена тя.

Приспособителният смисъл на тези отражения е поддържането на физиологичното състояние на индивида /в това число и на нервната система/ в оптимално за биологичния вид /в частност, индивида/ състояние.

Психичният образ на тези отражения е *съществуването на причина* /”подтик”/ за промяна на обекти от околната среда /докато съществува тази причина/, т.е. докато физиологичното състояние на индивида не стане оптимално в съответствие с генетично зададени значения. Тези психични образи означаваме с понятието

емоции

. От тази гледна точка емоциите са

причина

за поведението, “стимули” за поведение.

Емоциите нямат психичен образ на *обекти от околната среда*. Това не е случайно, тъй като ако не беше така, психичните образи на тези отражения биха имали образите на съществуващи по време на индивидуалния живот обекти /каквито фактически не са/, и биха намалили адекватността на отразяването и съответно възможностите на индивида за приспособяване към околната среда.

Поради централното място на емоциите в приспособяването на индивида обаче, нервната система регистрира с предимство обектите от околната среда, възприети във времето *преди* промяна /настъпване/ на емоциите, като ги *свързва* в *един* психичен образ. Механизмът на това свързване означаваме с понятието “условен рефлекс”.

По този начин между обектите от конкретната околна среда се създават връзки, съответстващи на тяхното приспособително значение за индивида /индивидът “намира” обектите, имащи значение за неговото приспособяване, т.е. компонентите на своята екологична ниша/. По този начин психичните образи се структурират в съответствие със степента на тяхното значение за приспособяването на индивида.

Обектите от околната среда, които винаги съществуват и могат да бъдат променени най-бързо във времето и най-близо в пространството, са компонентите на тялото на

индивида. Ето защо промяната на обектите от околната среда започва от промяна на поведението, като образите на поведението са свързани най-близко във времето и пространството с емоцията, причинила изграждането на условния рефлекс.

С еволюцията на нервната система и психиката техните възможности за отразяване на обектите от околната среда се увеличават, в съответствие с което броят на психичните образи, свързани в един условен рефлекс, силно се увеличава. Това е така, защото една емоция може да бъде променена от много обекти от околната среда, от обекти, променящи тези обекти, от обекти, променящи обектите, които променят тези обекти, и т.н.

Например ако в една пчела може да се изгради условен рефлекс от два психични образа, нервната система на маймуните свързва в *един* условен рефлекс над 20 психични образа, като по този начин с увеличаване броя на условните рефлексии все повече обекти от околната среда стават компоненти от структурата на психичните образи на индивида /наричана понякога “първа сигнална система”/, като при човека *ВСИЧКИ*

психични образи са свързани в структура от условни рефлексии.

Това означава, че всеки един психичен образ, изграден през индивидуалния живот на човека, е свързан с генетично фиксиран емоционален образ. От тази гледна точка човекът е много по-първично същество /свързано с генетичната си структура/, отколкото другите животни. В един тигър например образът на влак, влизащ в тунел, не предизвиква подтик за сексуално поведение, докато в един психоаналитик напротив, предизвиква.

Това означава, че емоционалният психичен образ е свързан с *много* различни обекти. Между тези много различни обекти обаче има нещо общо: общото между тях е това, че промяната на всеки един от тях предшества промяната на този *един*

емоционален образ. Ето защо емоционалният образ фактически е образ на общото между много други психични образи, те заедно образуват “структура”, “схема”, той фактически е съдържанието на понятие.

Това означава, че еволюцията на нервната система и психиката протича по посока намирането на общото между различни психични образи. С увеличаване

възможностите на нервната система и психиката те започват да регистрират не само общото между емоционалния образ и обекта, който предшества промяната му във времето, но и общото между всички обекти, предшестващи промяната на други обекти в структурата на условните рефлексии.

Общото между тях обаче е тяхното разположение във времето и пространството. Т.е. нервната система започва да разполага обектите освен в една структура /структурата на условните рефлексии/, и във втора структура /структурата на времето и пространството/, или ако се изразим по-акуратно изгражда втора структура на психичните образи върху основата на първата, тъй като обектите са разположени във времето и пространството по друг начин, отколкото в структурата на тяхното приспособително значение /грубо казано, обектите с по-голям приспособителен смисъл не винаги са разположени по-близо до индивида във времето и пространството/.

Това е понятийната структура на образите в човешката психика. Ето защо всеки психичен образ в човешката психика е разположен както в съответствие с приспособителното си значение, така и в съответствие с неговото разположение във времето и пространството. Второто /по-новото в еволюцията/ разположение на обектите във времето и пространството понякога се означава с понятията “втора сигнална система”, въпреки че психичният образ на всеки обект е само един /понятието за него/.

Емоциите причиняват поведението. Когато те са свързани с обекти от околната среда, те причиняват промяната на тези обекти в съответствие с приспособителното им значение.

Когато обаче поради някаква причина те не са свързани с обекти от околната среда, те причиняват просто поведение /поведение “въобще”, “каквото и да е поведение”/, което е прието да се означава с понятието “изследователско поведение”.

Например в резултат на физическа травма емоцията /болката/, отразяваща промяната на физиологичното състояние на организма, продължава да съществува и след осъществяване на съответното съществуващо поведение /получаване на медицинска помощ/. Наличното /изградено/ поведение обаче вече е осъществено, а друго поведение не е изградено /не съществува в психиката/, поради което емоцията продължава да причинява неизвестно /”изследователско”, “каквото и да е”/ поведение, докато

физиологичното състояние не се промени. Тя приема психичния образ на понятията “не мога да си намеря място от болка”, “не знам какво да направя от болка”, “нищо не мога да направя от болка, полудявам”, “сляпата неделя”, [\[George2\]](#) и т.н.

Към момента на раждането на човешкото дете в психиката му практически няма изградени образи на обекти от околната среда. Причината за тяхното изграждане и свързване в структура са неговите генетично фиксирани емоции. Поради това в по-ранните периоди от детството “изследователското поведение” преобладава в по-голяма степен, отколкото в по-късните периоди. “Изследователското поведение” през целия период на детството означаваме с понятието “игра” /промяна на обект от околната среда, причинено от стремежа за неговото възприемане, и възприемане на промените, станали с обекта и с другите обекти преди и след тази промяна/. По същността на обектите, върху които детето въздейства, се прави извод за компонента от околната среда, който то в момента отразява.

Изследователското поведение на децата има същите причини и механизми, както и изследователското поведение на възрастните хора /въздействие върху социални и веществени обекти, в частност правила на поведение, “флирт”, експерименти на физици, химици, биолози и т.н./.

От тази гледна точка емоциите са “подтик”, причина за отразяване на обектите от околната среда, и то очевидно на обекти, които още не са били отразявани. Детето не играе /възрастният човек не експериментира/ с обекти, образът на които вече е изграден в неговата психика.

По този начин генетично фиксираните психични образи насочват поведението на индивида към отразяване на определени компоненти от неговата околна среда /екологична ниша/.

От тази гледна точка наличието на емоция /подтик за поведение/ означава отсъствието на изградени психични образи за обекти от околната среда. Поради това по наличието на емоции за отразяване на обекти от околната среда съдим за отсъствието на образи на тези обекти в психиката.

Психиката е реалност с различна степен на отражение /различен брой равнища/ при различните биологични видове.

При човека тези равнища очевидно са повече, отколкото при всеки друг биологичен вид.

Освен веществото около себе си, психиката на човека отразява психичните образи на отразеното вещество, т.е. отразява самата себе си през целия индивидуален живот /с изключение на първите 2-3 години/. Това качество на човешката психика означаваме с понятието *съзнание*. Психиката на човека отразява в това число и наличието на съзнание. Психиката на човека отразява в това число и наличието на образ за осъзнаване на съзнанието, и т.н.

Тази особеност на психиката е валидна за *всички* психични образи.

Психични образи, появили се в по-ранен момент, се появяват в психиката и в по-късни моменти.

Това качество на човешката психика означаваме с понятието *памет*.

Човешката памет възпроизвежда образи от самата себе си. Т.е. в нея има образи на образи на запомненени обекти, образи на образите на запомнени обекти, и т.н.

Човешката нервна система не е в състояние да регистрира обектите в един "момент" от времето, тъй като той е безкрайно малък /и представлява нещо невъзприемаемо, т.е. нещо, което не съществува/. Ето защо тя ги регистрира през интервали от време с минималната възможна продължителност, различна за всяко сетиво, и от порядъка на стотни части от секундата.

Образът, възникнал в предшестващ интервал от време, продължава да се намира в

психиката към момента на възникване на образа от следващия интервал от време, като се съхранява в *кратковременната /сензорна/ памет* до появата на образ, изграден през непосредствено следващия интервал от времето. Върху основата на голямото сходство между последователните образи на обект през неголеми интервали от време се изгражда образ за *идентичността* на обекта /"разпознаване", "узнаване", отнасяне на обекта към самия него, връзка между един и същи обект в последователни моменти от времето/ при неговото възприемане в *последователни* интервали от време.

Образът на идентичността на обекта при възприемането му в различни *непоследователни* интервали от време /"разпознаване", "узнаване", връзка между обекта в един момент и други моменти от времето/ се изгражда върху основата на *някаква* степен на сходство между отделните образи, като предшестващите образи на същия обект се съхраняват в нервната система. Този процес означаваме с понятието *дълговременна памет*

Психичният механизъм, създаващ образ за идентичността на възприемания обект, означаваме с понятието *константност на възприятието*.

Идентичността на обекта /неговото "разпознаване", "узнаване"/ очевидно също е психичен образ /тъй като него или го има, или го няма, за всеки отделен обект/. Идентичността на обекта е психичен образ, отразяващ връзката между отделните образи на един и същи обект в различни моменти от времето и на различни места в пространството. Т.е. идентичността /"разпознаването", "узнаването"/ на обекта не е образ на самия обект, а образ на някакви качества на обекта /в частност присъствието му в определени моменти от времето и определени участъци от пространството/. Т.е. идентичността на един обект е общото между този обект в различни моменти, места и др., т.е. образът на идентичността на обекта е психичният образ на *понятието* за обекта. Това означава, че дълговременната памет е съвкупност от понятията за обектите, или което е същото, съвкупност от образите на идентичността на обектите от околната среда.

Психичните образи, постъпващи от възприятията по време на индивидуалния живот, отразяват промените в обектите, настъпили за времето на тяхното възприемане, т.е. за

интервал, съизмерим с продължителността на индивидуалния живот.

Възможностите на възприятието за изграждане на психични образи обаче са ограничени от интервала за възприемане на обектите /който е съизмерим с продължителността на индивидуалния живот/, и от възможностите на нервната система в *един* момент да отразява неголям брой обекти $/7\pm 2/$.

Ето защо в еволюцията на нервната система и психиката се появява механизъм за отразяване на един обект в *много* моменти от времето /по-късно/. Този психичен механизъм е паметта.

Еволюцията на паметта създава механизъм за отразяване на *много* обекти в *много* моменти от времето. Този психичен механизъм означаваме с понятието мислене.

Човешката психика не е в състояние да съдържа в себе си едновременно по-голям брой от 7 ± 2 образа. Ето защо във всеки един момент в психиката се съдържат само тези 7 ± 2 образа на обекти, които очевидно имат оптимално /най-голямо/ приспособително значение в този конкретен момент. В околната среда обаче съществува много по-голям брой обекти с приспособително значение. Образите на останалите обекти се съхраняват в паметта.

Околната среда обаче се променя динамично /в кратки интервали от време/. Ето защо, за да имат приспособителен ефект намиращите се в психиката образи на обекти, те трябва също да се променят динамично в кратки интервали от време, в съответствие с промените в околната среда. Това означава, че от съхранените в паметта образи на обекти в психиката трябва през малки интервали от време да влизат нови образи, и съответно да излизат съществуващи образи.

За да има приспособителен ефект динамиката на промяна на образите в психиката, те трябва да се появяват в нея не в случаен ред, а върху основата на някакво правило, гарантиращо приспособяването на индивида. Т.е. съхраняваните в паметта образи на обекти трябва да бъдат структурирани /подредени, организирани/ върху основата на правило, отразяващо големината на техния приспособителен ефект във всеки един момент от времето. Това правило е организирането на образите /структурирането им/ в

нови психични единици и йерархията с различни равнища между тях /отразяващи предимството, приоритета/ на поява на образите от паметта в психиката.

Приоритетът на поява на психичните образи очевидно зависи пряко от тяхното приспособително значение в конкретния момент. Приспособителното значение на всеки обект само по себе си има свой психичен образ. Този психичен образ е емоцията, която този обект предизвиква в психиката /т.е. емоцията, с която е *свързан* този обект/. Ето защо едно от правилата, по което са структурирани /подредени/ образите на обектите от околната среда в нервната система и психиката, е върху основата на емоциите, с които те са *свързани*.

Мисленето е механизъм за замяна на съществуващите психични образи във всеки следващ момент с други от *всички* вече запомнени образи в съответствие с оптималния им приспособителен ефект. По този начин *много* психични образи /всички запомнени/ могат да се появят в различни последователни моменти от времето, т.е. в *много*

моменти. От тази гледна точка паметта и мисленето са един и същи нервен процес. /От тази гледна точка възприятието и мисленето също са един и същи нервен процес. Възприятието е мислене в неголеми интервали от време, съизмерими с кратковременната работна памет. Константността на възприятието, която представлява корекция на възприемания образ в съответствие с възприемането му в значително по-ранни моменти, е друг аргумент за това/.

Структурата /нервна и психична/, с която се осъществява мисленето, означаваме с понятието *понятие*.

Понятието е отражение на отраженията на отразените от нервната система обекти. Поради това то е образ на сходството между различни образи на един обект /или, което е същото, на сходството между много обекти/. Т.е. понятието е образ на най-устойчивото /продължително съществуваща част/ от структурата на отразения обект, и в същото време на промените, които са станали с него. Поради това понятието условно има двустепенна структура: 1. *Много* отделни образи на един обект, и 2. *Един* образ на всички отделни образи. Този

един образ е еднаквото между отделните обекти, т.е. сходството между тях, т.е. общото. Образите от едното равнище са

свързани

с нервни /и съответно психични/ връзки с образа от другото равнище, като по този начин всички образи представляват

една

структура.

Двете условни равнища в структурата на понятието означаваме с понятията “съдържание” и “обем”. Обемът на понятието са многото отделни образи на обекта, а съдържанието – образът, който съответства на всеки един от тях /т.е. това е еднаквото, общото между тях/.

Съотношението между големините на обема и съдържанието на понятието е обратно: колкото повече образи съдържа неговият обем и колкото те са по-различни /което е едно и също/, толкова по-малко е еднаквото /общото/ между тях, т.е. съдържанието на понятието е по-малко, и обратно. Например понятието “гръбначно животно” е с много по-голям обем /състоящ се от много видове и индивиди/ и много по-малко съдържание /общото между тях/, отколкото понятието “бозайник” /което е с по-малък обем, но с по-голямо съдържание: общото само между *бозайниците* е много повече, отколкото общото между *птиците, влечугите, земноводните и рибите* /.

Между съдържанието на отделните понятия има общи /сходни, еднакви/ компоненти. Общото между съдържанията на отделни понятия е съдържание на ново понятие, обемът на което е изграден от съдържанията на отделните понятия. Т.е. понятията имат структура, в която по-конкретните понятия са компоненти на по-общите понятия.

По този начин с понятието се отразяват обекти, които съществуват в интервали от време, несъизмеримо по-дълги от интервала на тяхното възприемане /в частност от интервала на индивидуалния живот/, тъй като *скоростта* на промяната в даден обект може да бъде възприета в малък интервал от време, докато промените, които са станали и ще станат с него, са разположени в продължителен интервал от време.

Поради това голяма част от *съдържанията* на понятията, имащи най-голямо приспособително значение за човека /т.е. представляващи устойчивото, постоянното в промяната на физиологичното състояние на индивида в големи интервали от време/, е

регистрирана в генетичната програма на човека /съответно в структурата на нервната система/, докато образите на конкретните обекти, представляващи обема на тези съдържания, се изграждат по време на индивидуалния живот в конкретната околна среда.

Същността на човешкото мислене е изграждането на психичен образ на сходството между психични образи. Това става, като нервната система сравнява съществуващи нервни /съответно психични/ структури и при наличието на някаква степен на сходство между тях създава психичен образ на степента на това сходство. Т.е. същността на мисленето е сравняване на психични образи и изграждане на образ на тяхното сходство. Този образ е понятието.

Механизмите на сравняването на психични образи са изследвани и отразени от човешкото познание в законите на *логиката*.

Всяка конкретна веществена структура е претърпяла само едни /и никакви други/ промени с нея, станали във времето. Т.е. между *структурата* на всеки обект и неговата *поява и промяна във времето* съществува пряка еднозначна връзка. За всяка конкретна структура съществуват само едни промени, които са станали с нея. Ето защо отразяването на структурата на обекта представлява отразяване на промените, които са станали с него във времето.

Структурата на веществото в по-късен момент от времето *зависи* от структурата на веществото в по-ранен момент от времето, т.е. състоянието на веществото в един определен момент *при*
чинява
състоянието на веществото във
всички
по-късни моменти. От своя страна състоянието на веществото в един определен момент е
следствие
от състоянието на веществото във
всички
по-ранни моменти от неговата поява.

Ето защо нервната система и психиката на живите същества се стреми да регистрира

сходството, приликата между структурата на отделните материални обекти, тъй като между структурата на обекта и *причината*, от която тази структура е *следствие*, съществува пряко еднозначно съответствие.

Върху основата на еднакви /сходни/ компоненти в структурата на един или повече обекти в психиката се изгражда образ за промените, които настъпват с обектите *до момента и след* момента на тяхното възприемане.

На всяко едно понятие съответства интервал от времето, в който съществува отразеният от него обект, поради това всяко едно понятие е разположено във времето. Това е така, защото отделните обекти не съществуват от появата на веществото, а само в определен интервал от неговото съществуване. Ето защо в човешката психика освен образи на понятията има и образи на интервалите от време, през които съществуват отразените обекти, поради това в психиката има и *понятие за време* /образи за един и същи интервал от време, "единица време"/. Поради това обектите от околната среда и понятията, които ги отразяват, са разположени в човешката психика във времето. Фактът, че понятията са разположени във времето и представляват сходното в промяната на много обекти, означаваме с понятието "закономерност". Всяко едно понятие е закономерност.

Понятията в човешката психика са *по-малко общи и по-общи*, т.е. имат структура с различни равнища. Тази структура възпроизвежда /представлява отражение/ на структурата на веществото. И тъй като структурата на веществото е единна и интегрирана /Вселената се е появила в един момент и една точка от пространството/, то и структурата на понятията, които я отразяват, е единна и интегрирана /но различна за всеки индивид/: по-малко общи понятия изграждат структурата на по-общи понятия, като всяко от тях има своя структура. Най-общите понятия са "психика" и "вещество" /по-общо от тях няма поради ограничеността на човешкото познание/. Ето защо образът на психиката в психиката е само един, а всички останали психични образи са компоненти от неговата структура. Този образ е съзнанието /"Аз"/.

В човешката памет има два типа психични образи /две "равнища"/:

1. Такива, които човек разпознава /"узнава"/ само след като ги възприеме повторно

/”непроизволна” памет/.

2. Такива, които човек може да възпроизведе без повторно възприемане /”произволна” памет/.

Образите от втория тип са съдържанията на понятията, а образите от първия тип – техните обеми.

Човешките понятия са подредени в единна структура с много равнища в съответствие с големината на тяхното приспособително значение за индивида. Съдържанията на понятия от по-ниско равнище представляват обем на понятие от по-високо равнище.

Структурата на човешките понятия е изградена от техните съдържания, а не от техните обеми. Човек може да възпроизведе само съдържанията на понятията, а техните обеми само ги разпознава /узнава/.

Определението на едно понятие в човешката реч /т.е. неговото означаване, “посочване”/ е означаване на понятието от следващото по-високо равнище от единната структура на всички понятия, в обема на което определяното понятие е компонент, и означаване на понятията от следващото по-ниско равнище, съдържанията на които са компонент от обема на определяното понятие. /”Атомът е компонент на молекула, изграден от протони, неутрони и електрони”/.

Съзнанието е психичен образ на структурата на понятията.

Това качество на психиката е типично само за човека. Животните разпознават голям брой възприемани преди това обекти, но не могат да ги възпроизведат в психиката си, тъй като нямат изградена единна *структура* от тях /нямат понятие за своята психика/.

Изграждането на единна структура на понятията очевидно съответства на последователността, с която се променя нервната система, и очевидно е фиксирана в програмата за нейното изграждане /генетичната програма/.

Това означава, че в генетичната програма на човека съществува отражение на структурата /и следователно нейните равнища/ на системата от понятия, които се изграждат по време на индивидуалния живот. Структурата на структурата на понятията обаче също е понятие /някаква структура/. Равнищата на структурата също са понятия /някакви структури/. Единственото нещо, което това би могло да означава, е че по време на индивидуалния живот се изграждат понятия със структура, която съществува в генетичната програма на индивида.

Това означава, че някакви най-обща понятия /следователно с малко *съдържание*/ /това са емоциите/ съществуват в нервната система

преди

изграждането на по-конкретни понятия /техния

обем

/ . Т.е. по време на детството понятията в човешката психика се появяват на два етапа във времето: най-напред тяхното генетично фиксирано съдържание, а след това техният индивидуално фиксиран обем, т.е. на "слоеве"/.

Индивидуалното психично развитие представлява изграждане на структура от понятия. И тъй като тази структура е сходна за целия биологичен вид "човек" /тъй като са сходни нервните системи на отделните индивиди от този вид/, индивидуалното психично развитие протича на периоди, съответстващи на равнищата в структурата от изгражданите понятия. Поради това тези периоди също са сходни за всички индивиди.

Т.е. индивидуалното психично развитие представлява изграждане на структура от понятия. Структурата на тези понятия по време на детството се изгражда *предимно* в посока от по-обща понятия към по-конкретни понятия, поради наличието в нервната система на вече създадени съдържания на понятия /емоциите/. Поради това развитието на психиката по време на детството протича /най-вероятно/ на периоди, съответстващи на структурата на изгражданите понятия /т.е. на появяващите се емоции/.

Изграждането на понятия обаче може да се извършва както от по-обща към

по-конкретни понятия, така и от по-конкретни към по-общи понятия. След края на детството структурата на новите понятия се изгражда предимно от по-конкретни понятия към по-общи понятия.

Т.е. ако за детството е по-типично изграждането на нови понятия от *съществуващи* компоненти /емоции/, то за индивидуалния живот след края на детството е по-типично изграждането на нови понятия от *нови* компоненти.

Т.е. в генетичната програма на следващите поколения се включва с предимство свойството на нервната система да изгражда нови понятия от нови компоненти, т.е. способността на индивида да се приспособи към своята екологична ниша чрез изграждането на нови несъществуващи в генетичния код понятия, и поради това несъществуващи в другите индивиди от биологичния вид, и поради това да реализира предимство пред другите индивиди за оцеляването си. Това е посоката на промяната на нервната система в процеса на еволюцията.

Т.е. посоките на промяна на психиката в процеса на еволюцията и в индивидуалното развитие са обратни. В частност, поради това най-типичните качества на човешката психика се появяват в индивидуалното развитие в по-ранни периоди, а в еволюцията – в по-късни периоди.

Наличието на изградени по-общи понятия обаче не осигурява извършването на поведение в съответствие с тях, докато не бъде изградена *цялата* тяхна конкретна структура /т.е. техните обеми/ със

ВСИЧКИ

свои равнища, т.е. докато не бъдат изградени

ВСИЧКИ

компоненти на по-общото понятие. Това е така, защото преди да се използва съдържанието на едно понятие в поведението, то трябва да бъде изпълнено с неговия обем /т.е. да бъдат идентифицирани конкретните обекти от околната среда, за които това съдържание е валидно, т.е. имат в структурата си компонентите, присъстващи в предварително съществуващото съдържание/.

От тази гледна точка детството представлява изпълване с конкретен обем /конкретни

обекти от околната среда/ на предварително съществуващо определено съдържание /сходството между тях/. Т.е. възприемане на много различни обекти и групирането им по предварително зададен в генетичната програма критерий, което изисква определен интервал от време, т.е. “период” от детството. И тъй като равнищата на съдържанията са разположени *през едно* от равнищата на обемите на понятията, то и в периодите от детството *през един* тези съдържания се изпълват с обем, т.е. през последователни “периоди” от детството се възприемат с предимство обекти от различен вид /различна “категория”, различен “тип”/, с тенденция за редуване “*през един*”, и неколkokратно по-късно връщане към възприемане на по-конкретни обекти от вече съществуващ *тип* възприети обекти.

Ето защо начинът на изграждане на понятията по време на детството е едновременно оптимален за оцеляването на индивида в периода след края на детството, но в същото време не осигурява оцеляването на индивида по време на детството.

Това е причината да съществува период на детство, през който възрастните индивиди осигуряват оцеляването на детето, докато в неговата нервна система се изгради адекватна структура на понятията, отразяващи екологичната ниша на биологичния вид.

СОЦИОЛОГИЧЕСКА СЪЩНОСТ НА ПРОМЕНИТЕ В ПСИХИКАТА

Структура на човешката група. Сътрудничество. Съревнование. Реч.

Човешката нервна система /и съответно психика/ е един от обектите, в които качеството да отразява обектите от околната среда е силно проявено с много равнища на изградените образи.

Другите хора са компонент от околната среда със силен приспособителен ефект, поради което отразяването им също има силен приспособителен ефект, т.е. социалната среда /психиката на другите хора/ е компонентът от околната среда, отразяването и въздействието върху който имат най-голям приспособителен ефект за отразяващия ги

индивид.

Всеки индивид отразява другите индивиди от човешката група и тяхната психика. Съвкупността от тези отражения образува структурата на човешката група.

Структурата на човешката група се изгражда по закономерностите на всяка друга веществена структура.

Отделните индивиди имат сходна нервна система и психика, поради което взаимно отразяват своето поведение и психика с много равнища.

Осъществяването на съвместно поведение между индивидите в човешката група представлява *сътрудничество* на едни индивиди с други индивиди.

Съревнованието между индивидите се осъществява чрез процеса на *сътрудничество* между тях.

Сътрудничеството обаче не е *между* индивиди /хора/, а на индивиди /хора/ с индивиди /хора/. Сътрудничеството не е *взаимен* процес /какъвто е образът му в психиката на повечето хора/, а еднопосочен процес. Ако един индивид сътрудничи с друг индивид, то другият индивид не сътрудничи с първия, а ръководи /управлява/ процеса на *сътрудничество* на първия индивид с него.

Ето защо предимство в съревнованието между индивидите имат тези индивиди, които отразяват психиката на другите индивиди по-добре, отколкото другите индивиди отразяват тяхната психика, т.е. между адекватността на техните психики съществува относителна *разлика*. Ако тази разлика *не* е достатъчно голяма за осъществяване на съревнованието, индивидите с по-адекватна психика я *създават* в индивидите с по-неадекватна психика.

Същността на съревнованието между индивидите е въздействие /промяна/, осъществена от един индивид върху поведението на друг индивид. Новото изградено поведение представлява *сътрудничество* на втория индивид с първия, разпределяне /разделяне/ на поведението между тях. Те започват да осъществяват различно поведение: първият индивид изгражда поведението на втория /ръководи го, управлява го, “обучава” го/, а вторият сътрудничи с първия.

Поведението на всеки индивид се управлява /уравновесява/ от неговата нервна система и психика.

В съответствие с високата степен на взаимно отразяване едни индивиди променят /въздействат върху/ поведението на други индивиди чрез промяна /въздействие/ върху тяхната нервна система и психика. Това става, като се използва главната приспособителна стратегия на индивида, чрез която емоционалното състояние се свързва с обектите от околната среда, а именно създаването на условен рефлекс.

Изграждането на условен рефлекс има три компонента /етапа/, организирани последователно във времето в следния ред: 1. Създаване на негативна емоция в индивида чрез разрушаващи въздействия върху тялото му /”стимул”/ /в частност, пръчка, електрически ток, “хиперинфлация”, и т.н./; 2. Демонстриране за възприемане от индивида на желаното /очаквано от него/ поведение /”обучение”, “реакция”/; 3. Създаване на позитивна емоция в психиката на индивида чрез намаляване интензивността на първоначалното разрушаващо въздействие върху тялото /”подкрепление”/; Изгражданият по този начин условен рефлекс не “угасва” /не се забравя, не изчезва от нервната система и психиката/ и се управлява много лесно от индивида, който го е създал. За да се възпроизведе започналият да “угасва” условен рефлекс е достатъчно само в етап “3” да се **намали намаляването** на интензивността на разрушаващото въздействие, като този процес може да се присъедини /привърже/ към някой от компонентите на “наученото” поведение в предшестващия етап “2”. По този начин “подкреплението” представлява малка промяна, модификация на “стимула”, и “стимулт” и “реакцията” се самовъзпроизвеждат: малка промяна в “стимула” в етап “3” предизвиква цялото “научено” поведение в етап “2”, и в психиката на индивида е свързан с първоначалната големина на разрушаващото въздействие /”

показване

на пръчката”, “

споменаване

на възможност за хиперинфлация”, и т.н./.

Изграденият по този начин условен рефлекс се самовъзпроизвежда *резонансно* от самия индивид, в когото е изграден. Намалването на интензивността на “подкреплението” обаче в края на краищата започва да клони към безкрайност и да не се регистрира от психиката на индивида, в когото е създаден условен рефлекс, и той не е в състояние сам да възпроизведе “реакцията”. Ето защо за да продължи да съществува условният рефлекс, е необходимо увеличаване на “подкреплението” до първоначалната му големина отвън с цел последващото му намаляване. /В частност, поради това краткотрайните периоди на “хиперинфлация” неотменимо следват относително дълготрайните периоди на стабилност, “валутен борд”, като честотата на тяхната последователност е резонансна и има тенденция да се увеличава експоненциално във времето/.

Механизмът на създаване на условен рефлекс е открит в Русия от Иван Павлов. Първоначално Павлов е използвал като “подкрепление” обект, предизвикващ емоция от положителния емоционален диапазон /даване на храна/, а като “стимул” – “неутрален” обект, не-предизвикващ емоционален образ и поведение преди изграждането на условния рефлекс /”неутрален стимул”/. Затова този вариант на условния рефлекс се нарича “класически условен рефлекс”. Класическият /”Павловски”/ условен рефлекс изгражда точно определено поведение в индивида без създаването в него отвън на отрицателна емоция.

Сътрудничеството между хората обаче изисква една част от тях да извършват и възпроизвеждат поведение при постоянното наличие на негативни емоции в своята психика. Откритието по какъв начин за “подкрепление” да се използва обект, предизвикващ емоция от отрицателния емоционален диапазон, принадлежи на американските психолози-“бихейвиористи”, и се нарича “оперантен условен рефлекс”, или “инструментален условен рефлекс”. Това откритие може да се опише по следния начин. Положителният приспособителен ефект на обектите от околната среда се оценява от нервната система с положителна емоция, а отрицателният – с отрицателна. Главният приспособителен механизъм на психиката е възпроизвеждане на поведението, предшествало появата на положителна емоция, и избягване на поведението, предшествало появата на отрицателна емоция. Ето защо п [\[George3\]](#) росто появата на негативна емоция в психиката на индивида не води до възпроизвеждане /”научаване”/ на извършеното преди това поведение, а води само до неговото

не
-възпроизвеждане /избягване, въздържане от такова поведение/, Нервната система на човека обаче /поради големия брой равнища на отражение на обектите и техните образи/ регистрира не само факта на наличието на емоции от някакъв диапазон /положителен или отрицателен/, но и промяната на емоционалния образ във времето

/дали интензивността на емоцията се увеличава или намалява във времето/.
Намаляването на положителен емоционален образ нервната система оценява с отрицателна емоция /тревожност, безпокойство и др./, а намаляването на отрицателен емоционален образ нервната система оценява с не-отрицателна емоция /"облекчение"/. Ето защо, даже в психиката на човека да съществува постоянно отрицателно емоционално състояние, намаляването му във времето се интерпретира от нервната му система със стремеж към възпроизвеждане на предшестващото я поведение. Този именно стремеж представлява инструменталният условен рефлекс. Т.е. управлението, "модификацията" на негативно въздействие върху човека може да се използва за изграждането в него на точно определено поведение /за "обучение"/. Този начин за изграждане на инструментален условен рефлекс /чрез възпроизвеждане на поведение въпреки постоянно наличие на негативни емоции в психиката на индивида/ се нарича "модифициране" на поведението чрез "модифициране" на предизвикващите го стимули. Ето защо една от главните изследователски схеми на бихевиоризма представлява изграждане на точно определено поведение в индивида при непрекъснато въздействие върху него с електрически ток, глад, лишаване от възможност за придвижване в пространството, от светлина, и т.н. В най-съвременните изследвания се изучава изграждането на условни рефлексии от една група хора в друга голяма група хора, съизмерима с броя на хората в цялото общество

[3]

Въздействието върху нервната система /т.е. тялото/ с цел изграждане на условен рефлекс /част от който е очакваното поведение от индивида, върху когото е въздействано/ може да стане с различни видове разрушаващо поведение, в съответствие с равнището на отразяване на обектите от околната среда от въздействащия субект: с части на своето тяло, с тъп или остър режещ предмет, с огнестрелно устройство, с демонстриране на необратимо разрушаване на човешко тяло /"екзекуция"/ пред други индивиди, с демонстриране на ядрен резонанс в непосредствена близост до много човешки тела /"масова екзекуция"/ пред много други индивиди, намиращи се на безопасно разстояние от мястото на ядрения резонанс, с лишаване от храна /глад, безработица/, със създаване и поддържане на "престъпност", с разпространяване на наркотици, с лишаване на индивида от възможност за придвижване в пространството /т.е. от възможност за извършване на противодействащо поведение/ чрез заграждане на пространства със стени, бодлива тел, консулски отдели, и т.н., и т.н.

Изграждането на един и същи условен рефлекс в *голяма* група индивиди обаче се осъществява много по-трудно, отколкото в един индивид или в малка група индивиди /най-малко защото е необходима периодична демонстрация на ядрен резонанс, което не е изцяло безопасно даже за наблюдаващите го от безопасно разстояние индивиди, поради единния характер на екологичната ниша на биологичния вид човек/.

Вторият компонент от изграждането на оперантен условен рефлекс е “научаването” на очакваното от индивида поведение. С увеличаването на броя на хората и социалните слоеве обаче става все по-трудно индивидът, който създава условния рефлекс, сам да демонстрира необходимото поведение пред много други индивиди /покаже, “обучи”/. Всички компоненти на очакваното поведение и обектите от околната среда, към чиято промяна е насочено очакваното поведение, обаче така или иначе съществуват в психиката на индивида, в когото се изгражда условен рефлекс. Ето защо в еволюцията на човешката психика се появява механизъм за означаване на вече съществуващи понятия, тяхното “посочване”, т.е. за създаване на понятия от един индивид в психиката на друг индивид. Този механизъм е речта.

Поведението, с което един човек създава понятия в психиката на друг човек /хора/, е речта.

Речта е поведенческа, акустична или визуална устойчива последователност /т.е. психичен образ/, която съответства на едно или няколко понятия.

Думата е психичен образ /съответно нервна структура/, добавена към *съдържанието* на съществуващо понятие, като по този начин става *част от това съдържание*, и е свързана с всички обекти от неговия обем. Речта е процесът на означаване, създаване на съществуващи понятия от един индивид в психиката на друг индивид, или от самия индивид в своята психика. Т.е. речта е процесът мислене /а не друг процес/. Думата е част от самото понятие /а не нещо друго/.

За осъществяване на съревнованието между индивидите речта трябва да има две относително противоречащи си качества: да има *различна* степен на адекватност на понятията означавани с нея в психиката на *различните* индивиди, и в същото време да има *някаква степен на сходство* /адекватност/ с тези понятия /за да бъде в състояние индивидът, в психиката на когото се създават понятия /който се “обучава”/ да осъществи адекватно поведението, което се очаква от него/.

Ето защо с течение на времето адекватността на понятията между *различните* индивиди *се*

изравнява

, и това причинява въвеждането в езика на нови думи с

различна

степен на адекватност за

различните

индивиди /"чуждестранни инвестиции", "икономическа помощ", "макроикономическа стабилизация", "конкурентоспособност"/, и т.н. Този процес има експоненциална тенденция, т.е. към резонанс.

Използването на едни и същи понятия с различна степен на адекватност за различните използващи ги индивиди се означава с понятието "договаряне", "договор". Договарянето е предложение от един индивид/и/ за сътрудничество с друг индивид/и/.

Частен случай на договарянето е поведението "лъжа". Лъжата е поведение, насочено към създаване на очевиден за възприемане от околните хора неадекватен образ в психиката на друг/и/ индивиди с цел сътрудничество от негова страна.

Форма на договаряне /"обществен договор"/ е всяка човешка идеология /религия, фашизъм, комунизъм, национализъм, и т.н./. Идеологията е структура от понятия, имаща различна степен на адекватност за различните индивиди, в психиката на които тя съществува.

Промяната на психиката на един човек от друг /неговото "обучаване"/ става чрез *създаване* *на*

понятия в неговата психика, в съответствие с които индивидът осъществява поведение, имащо по-малко приспособително значение за него, отколкото за индивида, който е *създал*

тези понятия. Т.е. чрез създаване в психиката на един индивид на неадекватно /с по-малко приспособително значение/ за него понятие, което обаче има силно приспособително значение за индивида, който е създал това понятие.

Поради *различното* приспособително значение на *едно и също* понятие /структура от

понятия/ за всеки от индивидите, това понятие очевидно е

абсолютно

неадекватно. То обаче е

относително

адекватно за всеки от индивидите поотделно, и по различен начин. Единият от индивидите

има

психичен образ за неадекватността на понятието, а другият

няма

такъв образ. Освен това първият индивид има психичен образ не само за неадекватността на понятието, но и психичен образ за неадекватността на понятието в психиката на втория индивид. Т.е. единият от индивидите отразява психиката на другия с едно равнище повече /с “два хода напред”/. По този начин всеки от индивидите е убеден, че другият сътрудничи с него. Вторият – защото има психичен образ за неадекватността на изградените в първия индивид понятия и следователно в това, че той ще сътрудничи с него; първият – защото е убеден в адекватността на изградените в него понятия т.е. че другият индивид сътрудничи с него.

Т.е. в психиката и нервната система на първия индивид създадените в него понятия имат свойствата на “подкрепление” в инструментален условен рефлекс.

Върху този факт се изгражда устойчивостта, стабилността на отношенията между хората, в частност на социалната структура. В момента, в който във втория индивид се появи образ за неадекватността на изграденото в него понятие и осъществявано поведение, устойчивостта на отношенията с другия индивид престава да съществува, и започва следващ цикъл на повторно изграждане на отношения между тях чрез създаване на условни рефлексии и понятия.

Създаването на неадекватни психични образи от психиката на един индивид в психиката на друг индивид се появява и е широко разпространено при всички маймуни, които имат социална структура.

Това става чрез създаването на условни рефлексии от водача на стадото в неговите членове, и от индивиди с по-висок социален статус в индивиди с по-нисък социален статус: за отстъпване на намерена храна, за отстъпване на удобно място, за отстъпване на пътеката, и т.н.. Освен това обаче, при маймуните е широко разпространено и прякото създаване на психичен образ /без посредничеството на условен рефлекс/ в друг индивид. Например маймуна, която е нарушила социалните

правила в стадото, поради което в нея предстои да бъде създаден условен рефлекс от водача на стадото /"санкция"/, често започва агресивно поведение с трета маймуна, която не е нарушила правилата. Тази трета маймуна с уплашен вид търси успокояване от страна на водача /което влиза в социалните правила на стадото/. Докато водачът изпълнява отреденото му от правилата поведение на успокояване на жертвата на агресия, от неговата психика излиза образът на предишното очаквано от него поведение, което той не е извършил /но също влиза в социалните правила/. По този начин първоначалният нарушител остава без санкция от водача [4] .

Индивидите с по-малко адекватна структура от понятия сътрудничат с индивидите с по-адекватна структура от понятия.

По този начин поведението между индивидите в човешката група се разпределя /разделя/ между отделните индивиди, а човешката група се *разслоява* /в нея се появява структура с различни равнища, "слоеве"/. Една част от индивидите управляват /"обучават"/ поведението на друга част от индивидите. /В частност, съвместното отглеждане на деца от двама възрастни индивиди изисква разпределяне /разделяне/ на тяхното поведение, т.е. изисква изграждане на

отношения

между тях върху основата на

сътрудничество

на единия от тях с другия

/

.

Въздействието върху индивидите и сътрудничеството с тях има най-голямо приспособително значение за човека. Ето защо програмата, по която е изградена нервната система, съдържа /най-вероятно/ готови съдържания на понятия /структури, емоции/ за въздействие върху друг човек /когато неговата понятийна структура на другия човек е по-малко адекватна/, и за сътрудничество с друг човек /когато понятийната структура на другия човек е по-адекватна/, а така също и за създаване на условни рефлексии в друг човек.

Приспособителното значение /т.е. целта/ на всяка една размяна на понятия /"общуване"/ е установяване на съществуващата разлика в адекватността между понятийните структури на индивидите, разменящи си понятия, с цел осъществяване на въздействие или сътрудничество между тях, т.е. за установяване на *отношения* между индивидите, т.е. социална структура.

С експоненциалното увеличаване на броя на индивидите в човешката група броят на слоевете се увеличава, както си му е реда, експоненциално, резонансно, отразявайки се взаимно. Структурата на човешката група придобива “конусообразна”, “пирамидална” форма.

Сътрудничеството в човешката група се осъществява между индивиди от различни слоеве, а съревнованието между тях – между индивиди от един и същи слой. Съревнованието между индивидите от един и същи слой е причина за вътрешното разслояване на всеки отделен слой на по-малки слоеве.

Устойчивостта на социалната структура се основава върху различната степен на адекватност на понятийните системи между индивидите от различните слоеве. Тази различна степен се поддържа чрез:

1. Чрез ограничаване възможността за възприемане на социалната структура. Социалната структура има скрит, неявен за възприемане характер на по-високите слоеве от по-ниските слоеве. Т.е. социалната структура е полупрозрачна, т.е. прозрачна само в едната посока: структурата на по-ниските слоеве е открита за възприемане от по-високите слоеве, но обратното не е така.

2. Чрез създаване на неадекватен образ на социалната структура на по-високите слоеве в психиката на индивидите от по-ниските слоеве. Този неадекватен образ е идеологията.

При изравняване адекватността на понятийните системи на индивидите от различните слоеве структурата на обществото се разрушава. Това става чрез получаване на информация за скрития неявен характер на обществената структура от по-ниските слоеве, и чрез разкриване неадекватния характер на съществуващата идеология.

В такива периоди запазването на съществуващата човешка група изисква създаването на нова идеология, или социалната структура престава да съществува, а нейните индивиди, както си му е редно, стават част от социалната структура на друга човешка

група.

С увеличаване относителния дял на прякото психично въздействие на една група хора върху друга група хора /т.е. на идеологията/ и с увеличаването на броя на слоевете в структурата на човешката група, създаващата понятия група индивиди организира все по-съвършени форми за разпространяване на понятийни структури във все по-голямо количество индивиди /"средства за масова информация" - "книги", "вестници", "радио", "телевизия", "Интернет", и т.н./, в съответствие с което все по-голямо количество понятийни структури /"идеологически схеми", "подкрепления"/, предназначени за по-висок социален слой, стават достъпни за по-нисък социален слой /за който не са предназначени/. Т.е. с увеличаване интензивността на идеологическото въздействие се увеличава скоростта на *изравняване* на адекватността на понятийните структури между различни социални слоеве. Този процес има тенденцията да се самовъзпроизвежда експоненциално, и би могъл да бъде означен с понятието "идеологически резонанс", и в крайна сметка разрушава социалната структура на цялото човешкото общество в цялата екологична ниша на биологичния вид □ .

Промяната в социалната структура на човешката група във времето представлява първоначално промяна на средствата за въздействие върху тялото на едни индивиди от други индивиди /"стимул"/, а след това промяна на съществуващите идеологии /"подкрепление"/. В крайна сметка тези два макрокомпонента на въздействие върху други хора се интегрират в един цялостен инструментален условен рефлекс, и се редуват последователно и многократно във времето. Тези промени са отразяват в човешкото познание от науката "история" с понятия на съществуващата идеология.

Структурата на човешките групи е отразена в човешкото познание от науката "социология" с понятия на съществуващата идеология [\[5\]](#) .

И така, индивидуалното развитие на психиката като цяло представлява изграждане на относително адекватна структура от понятия за структурата на околната среда, и се осъществява в поредица от периоди, съответстващи на равнищата на тези структури.